

Љиљана М. БАЊАНИН*
Универзитет у Торину

Оригинални научни рад
Примљен: 5. 2. 2026.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

БРАНИСЛАВ НУШИЋ НА ИТАЛИЈАНСКОМ: РЕЦЕПЦИЈА И ДРАМСКИ ПРЕВОДИ

Тема из наслова остала је у сенци, како у оквиру србистичких истраживања, тако и у италијанској славистици. У првом делу реферата фокус ће бити на рецепцији Нушићевог прозног дела у италијанским публикацијама (историјама књижевности, антологијама). У другом делу у центру ће бити једини интегрални превод Нушићевог драмског фрагмента *Кнез Иво од Семберије* на италијанском, објављен 1907. године. Циљ је да се утврде могући разлози ограничене рецепције његовог дела у Италији.

Кључне речи: Бранислав Нушић, рецепција, италијанске публикације, превод, *Кнез Иво од Семберије*.

1. Увод

Полазећи од постулата теорије рецепције, књижевно дело не постоји изоловано и само за себе (Поповић 2007: 600), него као процес комуникације у коме у истој мери учествују аутор, дело и рецептор, то јест читалац, посматрач/публика или критичар (Јаус 1989: 3). У том процесу комуникације једног књижевног опуса, појединачног дела или аутора у домаћој или иностраној средини, намеће се изучавање пријема, деловања, утицаја и ефекта који они остављају или не остављају за собом. Ако из рецепцијске перспективе упоредимо опус Бранислава Нушића (1864–1938) и његов траг у домаћој, српској, па и југословенској средини, са иностраном, у овом случају италијанском, запажа се несразмера: у првом случају велик и трајан успех који траје до наших дана,¹ у другом ограничено и неkontинуирано присуство. Да би се то потврдило, у овом раду представимо веома концизно и у складу са захтевима зборника, рецепцију Нушића и његовог драмског опуса

* ljljana.banjanin@unito.it; <https://orcid.org/0000-0001-6121-7332>

¹ Из обимне библиографије о Нушићу биће наведене само референце које су коришћене у овом раду.

дијакхронијски у различитим италијанским публикацијама.² Фокус ће затим бити на представљању неких аспеката јединог интегралног превода његове драме *Кнез Иво од Семберије*. Циљ је да се утврди траг који је Нушићево дело оставило или није оставило у италијанској средини.

2. О Нушићу у књижевним публикацијама и историјама књижевности

Са сигурношћу може да се тврди да се први обимнији осврт на Нушића појавио веома рано, већ 1927. г. у едицији словенских књижевности (Collezione di *Letterature slave*), у тому посвећеном југословенским писцима, *Scrittori jugoslavi*, који је приредио Умберто Урбанац Урбани (Umberto Urbanaz Urbani, 1887–1967), романиста, слависта и преводилац (Ренко 1979: 119–128). Занимљив податак је да је аутор предговора Павле Поповић, тада ректор Београдског универзитета, и да је књига посвећена италијанској краљици Јелени Савојској. Нушић је представљен као „брилијантни комедиограф” и „прави син безбрижног и веселог Београда” (Урбани 1927: 32). Уз биографију и животна искуства (затвор, путовања, службовања, Први светски рат, породичне трагедије), Урбани скицира књижевни рад и закључује да се Нушић инспирише реалним животом, живим људима и њиховом смешном страном, а то је продуктивни „хумус” у коме комедиограф ствара најбоље ликове и заплете на сцени.

У каснијим прегледима и историјама наше књижевности о Нушићу се пише детаљније, што се може објаснити чињеницом да се ради о периоду када је италијанска сербо-кroatистика већ постојала као универзитетска дисциплина, а аутори су слависти и познаваоци наше књижевности.

Тако Артуро Кронија (Arturo Cronia, 1896–1967) у прегледу српско-хрватског позоришта (*Teatro serbo-croato*, 1955) види у Нушићу „другог” Стерију, дакле, наследника српске позоришне традиције, а његове комедије као аутентично огледало и докуменат српског друштва (Кронија 1955: 70). Ова монографија била је припрема за Кронијину историју књижевности (*Storia della letteratura serbo-croata*, 1956) у којој је аутор, бавећи се интензивније проучавањем Нушићевог дела, модификовао своје судове. Он је овде представљен као једини и велики аниматор „сиве” и „скромне” позоришне продукције прелазног доба (Кронија 1956: 381). Поред биографских података, прегледа Нушићевог опуса, почев од новинских прилога, преко путописа, до аутобиографије, прозе *Приповетке једног каплара*, *Рамазанске вечери*, збирке *Десет прича* и *Литићи*, као врхунски домет Кронија истиче роман *Општинско дете*, уз краatak осврт на оригиналну тему, типизирани ликове

² Због ограниченог простора изостављају се прилози о Нушићу и аспектима његовог дела у италијанским зборницима и часописима чији су аутори италијански и домаћи србисти (Бањанин 2011, Екмечић 2018, Савковић 2020).

и податак о италијанском преводу који се тих година појавио.³ Нушићевом доприносу позоришту Кронија посвећује највише простора.

Веома критички, чак негативан суд доноси о драмским делима, која су по његовој процени бледа копија историјске или патриотске романтичарске драме и наводи примере (*Кнегиња од Трибала, Наход, Томаида, Кнез од Семберије, Данак у крви, Хаџи-Лоја*). Модерну драму из савременог живота (*Тако је морало бити, Пучина, Јесења киша*) Кронија сматра неуспелим покушајима, а разлог је што се ради о жанру који „не одговара ауторовој личности” (Кронија 1956: 383). По његовом мишљењу, Нушић је реалиста чија се заједљива сатира претапа у фини иронију, у опори хумор, у водвиљ и фарсу. Његова оштра критика уперена против режима Обреновића, сервизизма и корупције бирократа дошла је до изражаја у комедијама из последњих деценија 19. века, па издваја *Народног посланика, Сумњиво лице, Протекућу, Обичног човека* и сматра их најуспелијим у Нушићевом опусу, због пластичних ликова, разрађене технике и живахних дијалога. Са „комичном драмом” *Свет* из 1906. почиње по слависти нови тематски круг, у чијем је центру Београд на почетку 20. века, његов европски изглед, нова структура становника – скоројевића и њихове фриволне егзистенције. Београд, али као југословенска престоница, центар је комедија из позног периода, из 30-их година (*Госпођа министарка, Мистер Долар, Београд некад и сад, Ожалошћена породица, Ујез, Др, Покојник*). Јунаци су типизирани представници нове грађанске класе која не преза ни од чега да дође до свог циља и Кронија сматра да се у извесној меланхоличној ноти коју препознаје код Нушића крије нека врста нелагоде и несналажења у новим околностима. Његов суд о комедијама из овог периода врло је оштар, чак и негативан: пуне су недостатака, импровизација, незаинтересованости за велике и вечне људске теме насупрот привилеговању оних неважних, чак вулгарних. У томе препознаје мањак инспирације, површну сатиру, простачки језик пун идиотизама, недостатак смисла да се оно што је смешно представи у комичној форми, а насупрот томе, нуде се празни ефекти.

На основу свега што је представио и анализирао може да се претпостави да је Кронија пратио не само књижевна догађања него и критику у Србији, јер наводи да су управо ове примедбе разлог што комедиограф није био њен миљеник, па као потврду наводи Скерлића и Глигорића. Ипак признаје да је Нушић способан сценограф, мајстор покрета, комичних сцена, дијалога и лаганих тема, те сумира да је његова „једина” и „велика” брига забава, чак и када испод „[...] маске исплови гримаса замишљеног и меланхоличног човека који све посматра и пати [...]” (Кронија 1956: 385).

1970. године појавиле су се две историје наше књижевности и филолог Санте Грачоти (Sante Graciotti 1923–2021) један је од приређивача веома обимно замишљене историје јужнословенских књижевности (*Storia delle letterature del sud-est europeo*), истовремено и уредник поглавља о

³ Branislav Nušić, *Il bambino del comune*, traduzione dall'jugoslavo di Romeo Salamon, Roma: De Carlo, 1950.

српско-хрватској књижевности. Реално је претпоставити да се није подробије бавио српском књижевношћу јер је она скромно заступљена, док је Нушић потпуно изостављен.

Насупрот томе, Бруно Мериђи (Bruno Meriggi, 1927–1970),⁴ свестрани слависта, велики ерудита и добар познавалац словенских језика, српском комедиографу посветио је једно кратко поглавље у својој обимној историји југословенских књижевности (*Le letteratura della Jugoslavia*, 1970) (Мериђи 1970: 230–233). Слично Кронији и према његовом моделу, аутор поред биографских података даје преглед Нушићевих дела, без свог суда. Задржава се на неутралним исказима, у комедијама препознаје политичку сатиру, исмевање типичних ликова, неспособних и корумпираних функционера, снисходљивих или препотентних жандара, превараната и опортуниста. Ипак, и он сматра Нушића јединим представником позоришне уметности свог периода.

После готово пола века на тржишту које је оскудевало приручницима ове врсте, појавила се 2015. *Историја српске културе и књижевности (Storia della cultura e della letteratura serba)* историчара Бојана Митровића и сербо-кроатисте Марије Митровић. Иновативан по структури, овај преглед једини је који представља српску књижевност од почетака па до 21. века, контекстуализујући је у историјске и културне оквире. Марија Митровић потписује одељак посвећен позоришту (Митровић 2015: 96–98), у коме се осврће и на Нушића. По њеном мишљењу, за разлику од реалиста и савременика, Нушић се увек опредељује за оно што је ново, а то су теме које тријумфују у његовим комедијама. Протагонисти његових комедија делају у урбаном и грађанском амбијенту, не крију своје мане, напротив, исповедају се на сцени и у томе Митровић види неку врсту „инфантилног” понашања које није плод лукавства и цинизма. Ауторка, дакле, указује, по нашем мишљењу, на оно што је трајно и модерно код овог српског комедиографа.

2.1 Нушићеве комедије у антологијама

Антологије као најрепрезентативније збирке представљају, поред историја књижевности, један од индикатора Нушићевог присуства и рецепције, пре свега у италијанској универзитетској средини. Аутор једне од најкомплетнијих, али по концепцији врло особене антологије (*Antologia serbo-croata*) из 1932. г., када сербо-кроатистика није постојала као универзитетска дисциплина, био је А. Кронија. Већ из поднасловa, где се спецификује да се ради о тексту намењеном студентима и истраживачима, очигледно је да је имао јасну концепцију о потреби штампања овакве врсте „праћећих” дидактичких приручника. У предговору објашњава да се при избору није водио једним јединим методолошким критеријумом, те да је уврстио како поезију тако и прозу, бирајући репрезентативна имена карактеристична за неку струју, „школу”, епоху. Особеност антологије је у томе што су сви текстови у оригиналу, на српском када се ради о српској књижевности, са експликатив-

⁴ О Мериђију в. Лето (2023: 387–402).

ним фуснотама које преводом, граматичким и лексичким упутима олакшавају разумевање. Занимљива је и Кронијина опаска да првобитна намера да се српски текстови објаве ћирилично није реализована из техничких разлога везаних за штампарiju (Кронија 1932: 9), али доказ је ауторове интенције да преко језика и ортографије приближи српску књижевност одређеном кругу читалаца, студената и истраживача, пре свега.

Нушић је представљен одломком из другог чина комедије *Обичан човек*, уз сажет резиме, основне биографске информације о комедиографу „шљивцији”, чију популарност Кронија ипак редукује и везује искључиво за локални, београдски амбијент (Кронија 1932: 120).

Веома кратак одломак Нушићевог *Сумњивог лица* појавио се на италијанском и у антологији групе аутора (*Antologia delle letterature del sud-est europeo*, 1970). Једно поглавље посвећено је југословенским књижевностима (*Antologia delle letterature dei popoli della Jugoslavia*), а јавља се као додатак уз већ споменути преглед књижевности из исте године, у коме Нушић није споменут. Слависта С. Грачоти, један од уредника издања, аутор је поглавља о српској и хрватској књижевности. Поред њега, јавља се и име Сплићанина Живка Бјелановића (1933–2022), који је од 1967. до 1969. службовао као лектор на Католичком универзитету у Милану, где је вероватно ступио у контакт са Грачотијем, који је на том универзитету предавао историју словенских језика (Немет – Јајић 2013: 353). Није могуће са сигурношћу утврдити ко је аутор уводног медаљона о Нушићу, али највероватније се ради о Бјелановићу, који је сасвим сигурно познавао српску књижевност, за разлику од Грачотија. Занимљиво је да је наш комедиограф представљен као „доброћудни хумориста” и „лакрдияш” који се руга ситним људским манама (Грачоти, Бјелановић 1970: 39), али и сатиричар који је енергично погодио бирократски систем, осуђујући примитивизам, корупцију, каријеризам и људске слабости (Грачоти, Бјелановић 1970: 49). Превод веома кратког дијалога из *Сумњивог лица* (*Una persona sospetta*) потписује Франка Чентаро (Franca Centaro), о којој нема података у славистичким студијама и архивима, али највероватније је била Грачотијева студенткиња на Католичком универзитету у Милану, па је познавала наш језик.

3. Драмски текст у преводу

Свако књижевно дело наставља да живи преко и кроз преводе у новом језику и у новом културном окружењу. Превођење драмског текста комплексан је феномен и област којом се традуктологија интензивно бави последњих деценија. Језик драмског дела је полисемиотички систем, превазилази окви-ре писаног текста, будући да је замишљен као представа и перформанс који укључује различите изражајне елементе, од звука и модулирања гласа, преко ритма, пауза до визуелних гестова, покрета и мимике (Дели Кастели 2006: 55). Драмски и сценски текст повезани су јер писана реч претходи и производи акцију на сцени. Због тога се преводилац позоришног/драмског текста

од самог почетка процеса превођења суочава са питањем да ли преводи за писани текст или за сцену. У првом случају ради се о широкој категорији књижевног превођења и преводиочева пажња ће се усредсредити пре свега на филолошки аспект оригинала и на историјско-културни контекст у коме је он настао. У другом случају преводилац ће се оријентисати на перформативност дела, на ефекат који треба постићи на сцени и фокус је на циљном контексту а не на почетном тексту, који ће бити прерађен у сарадњи са режисером и глумцима (Векијато 2021: 246). Тензија између ове две тенденције, као и сама димензија драмских текстова, поље је које најчешће не погодује стварању заједничког укуса две, у овом случају различите нације, културе и књижевности, што је и случај са преводом који је тема овог рада.

3.1 *Кнез Иво од Семберије* на италијанском

Први италијански преводи Нушићевих приповедака појавили су се већ 1905. године у часопису *La Nuova Rassegna bibliografico-letteraria*, који је континуирано излазио као месечник у Фиренци од 1903. до 1908.⁵ У програму часописа била је зацртана и реализована космополитска идеја да се италијанским читаоцима приближе иностране европске књижевности и културе, познате и мање познате, у које је, поред руске и пољске, спадала и српска. Један од постулата био је сусрет култура преко књижевности са циљем да се представи оно што је типично за један народ и његов национални карактер. Већ од 1904. г. постоји рубрика посвећена српско-хрватској књижевности, заслугом уредника Бартоломеа Митровића (1844–1916), кога од 1905. замењује Умберта Грифини (Umberto Griffini, 1880–1956).⁶ Она је ауторка првих превода Нушићеве хумористичке прозе, приповедака *Надгробно слово* (*L'elogio funebre*),⁷ *Једна ведро ноћ* (*Una notte lunare*) и драме *Кнез Иво од Семберије*, објављене 1907, под насловом *Un riscatto. Knez od Semberije. Scena storica serba* di Branislav Gj. Nušić (Нушић 1907: 321–331).

Инспирацију за овај „драмолет” и „проповедаоницу патриотизма” (Јешић 1989: 103) Нушић је пронашао у историји, народној поезији и предањима, а тема са романтичним догађајима и јунацима била је ефикасно пропагандно средство у тада актуелној борби против турске и аустроугарске окупације. Драматизујући те елементе, Нушић је у овом „историјском фрагменту” трагичну радњу довео до патетичног и изузетно узбудљивог емотивног усијања, вешто користећи градијацију потресних осећања, од жртвовања имовине кнеза Иве до мајчиног живота, како би спасао српско робље од Турака. На тај начин Нушић је обрадио тему жртвовања за слободу, омиљену у српској књижевности и погодну за сценску обраду.

⁵ Часопис је променио назив у *Nuova Rassegna di Letterature Moderne*; даље у тексту наводићемо скраћеницу *NR*.

⁶ Опширније в. Бањанин 2018: 603–604.

⁷ Приповетка *Посмртно слово* објављена је под насловом *Надгробно слово: L'elogio funebre* (*Nadgrobno slovo*). Racconto di Branislav Gj. Nušić. Trad. dall'originale serbo U. Griffini, *NR*, III, 3, 70–76; *Una notte lunare* (*Jedna vedra noć*) di Branislav Nušić. Trad. U. Griffini, *NR*, III, 9–10, 308–311.

С обзиром на то да се италијански превод појавио свега неколико година после извођења у београдском Народном позоришту 1900. г., легитимно је запитати се шта је томе био повод. Пре свега, значајан је склоп околности везаних за нови талас интересовања за словенске народе, после италијанског Рисорђимента. Значајну улогу у отварању италијанских културних кругова према Србима, њиховој бурној прошлости, кроз историју и књижевност, одиграли су часописи, а фирентински *La Nuova Rassegna di Letterature moderne* истицао се активношћу сараднице У. Грифини, која је промовисала српску књижевност, а доказ су бројни преводи које је објавила. Оно што одмах пада у очи када се ради о драми *Кнез Иво од Семберије*, делимично је измењен наслов: Грифини је акценат ставила на именицу *riscatto*, „откуп, искупљење”, која се у историјском, па и књижевном контексту италијанског језика везује за откуп таласа, чиме је на неки начин наговестила тему. У наслову недостаје име главног актера, али допуна да се ради о „призору” из српске историје такође контекстуализује време/период и простор. Основна карактеристика превода је најчешће дословно праћен оригинал, што је било у складу са традицијом класичног превођења и наслеђем преводилачке праксе из 19. века.

3.2. Лична имена, титуле, топоними

Лична имена, титуле и топоними нису бројни у оригиналу, па ни у преводу, и већином су коректно транслитеровани, мада често без дијакритичких знакова: то је случај са надимком Шишо, именом Вићентије; презименима Кнежевић, Милић, Видајић, Тузлагић. Уз то, име Боја из оригинала, у италијанском се јавља као Бојанка, али могуће је да се ради о неком од издања које је Грифини користила. Занимљив је и пример имена главног актера: Иво се наизменично јавља као *Ivo* или *Jvo*, са полувокалом који се у италијанском често користио у 19. и на почетку 20. века.

Број титула у Нушићевој драми је ограничен и оне се у преводу јављају у оригиналу или са италијанским еквивалентима: кнез > *Knez, Principe*; бег > *bey/beg*; капетан > *Kapetan*; кмет > *Kmet, vassallo*; господар > *Gospodar*; пандур > *guardia*.⁸ Занимљиво је да се током целог текста уз име главног јунака алтернативно и са великим почетним словом наводе именице *Knez/Principe* са објашњењем у фусноти да се ради о титули између феудалног и патријархалног којој у италијанском одговара *principe*, мада не у хералдичком смислу (Нушић 1907: 321). Велико почетно слово користи се и за друге титуле (*Knez, Kapetan, Kmet/Kmetovi*) и требало је да приближи национални колорит.

И топоними су малобројни и већином коректно транслитеровани: Попово село, Јадар, Семберија (јавља се и као *principato di Semberija/Semberya*); Бјељинска нахија > *Bjelinska Nahija* (велико почетно слово за заједничку именицу према традицији италијанског језика на прелазу из 19. у 20. век); Босна, Шумадија.

⁸ Примери из оригинала биће наведени према издању из 1919, преводи из 1907.

3.3. Елементи страног: турцизми, реалије, узвици, фразеологизми

Специфичност језика који је Нушић користио у овој драми обележена је ијекавицом са вернакуларним формама, спонтаним изразима локалног карактера и турцизмима као активним лексичким фондом говорника, карактеристичним и типичним за историјски период и географско подручје између река Дрине и Саве. Од тридесетак турцизама маркираних курзивом, већина је у преводу задржала оригиналну грађу без дијакритичких знакова. Грифинијева често, а као што је то било уобичајено на почетку 20. века, па и касније, прибегава употреби фуснота у којима је дат превод или кратко објашњење:

Aber > voce, saluto; commissione, notizia
Alabuk > gridi di Allah! Allah-hu? dei Turchi in spedizione militare
Bericet > abbondanza, di prodotti agricoli in ispecie
Fildzan > tazzina turca, senza manico
Harač > tributo
Kmet > capo villaggio
Mangura > monetina di stagno, d'infimo valore
Cibuk < pipa a lunghissima cannuccia
Zarf/Zarfa > sostegno di metallo filigranato, col manico, pel fildzan
zurla > strumento

Поред турцизама који би могли да се третирају као реалије које су ушле у српски језик као туђице посредством турског/османског, арапског, персијског, грчког (Ћинђић 2023: 25), код Нушића су присутне националне и локалне реалије. Оне су одраз етно-специфичних особености српског језика: садрже елементе свакодневног живота, културе, историјског периода, друштвеног и социјалног поретка. Пошто у италијанској култури реалије као јечерма, јелек, икона, Слава, Крсно име, не постоје, Грифини је прибегла транскрипцији оригинала и детаљној дескрипцији симбола вере и породичних и литургијских култова у фусноти, што је доказ њене информисаности о елементима српске културе, традиције, историје (Нушић 1907: 330).

Узвици и узречице изражавају емоционална стања и осећања говорника и карактеристични су за вербалну комуникацију (Симић 2002: 205–206). Нушић их користи и због колорита којим обележавају локални говор: „ама, бре, болан, боме, гел, море, дај Боже”, дају тон деловима или целим реченицама и често су непреводиви или се у преводу губи како њихова функција, тако и карактеристика говорника и њиховог краја. Грифинијева их преводи дословно или везаницама који не поседују обележја оригинала:

[...] бар растријезнили се људи, ама опет зло (Нушић 1919: 15)
 [...] almeno si sono riscossi, ma anche la va male! (Нушић 1907: 322).

Понекад их сасвим игнорише као што је случај са „болан, бре, море”, који имају слична значења, исказују молбу, чуђење, пребацивање, а за које у италијанском нема погодне лексеме:

Сила је то болан Турчин. [...] (Нушић 1919:16);
 E' una forza, il Turco, o fratelli! [...] (Нушић 1907: 322).

[...] А што сте се ви бре, стегли, дајте и ви све што имате [...] (Нушић 1919: 36);
 [...] E voi, avaracci, perché non date anche voi tutto quanto avete [...] (Нушић 1907: 328).

Некада је узик „море” у преводу маркиран курзивом, уз објашњење у фусноти да се ради о албанској варијанти турског која изражава подстицај или гнев.

Фразеологизми као устаљени скупови речи или изрази са пренесеним значењем чији су елементи у нераскидивој вези, велики су изазов и проблем при превођењу на италијански. Неки примери показују преводитељкину умешност у проналажењу решења, када дескриптивном синтагмом постиже ефекат који се приближава српском изразу, јер у италијанском не постоји као фразеологизам:

[...] Кулин оно прешао Дрину прије неки дан, па начинио тамо чуда и поборе [...] (Нушић 1919: 17);

[...] Kulin-Kapetan ha passato la Drina qualche giorno fa, e ha fatto cose mai viste e massacri [...] (Нушић 1907: 322).

У неким примерима постигнута је готово потпуна подударност:

Шумадија се листом дигла [...] а ми ево, овако, сједимо скрштенијех рука, [...] (Нушић 1919: 21);

La Sumadija s'è levata come un solo uomo [...] e noi qui ce ne stiamo con le mani in croce [...] (Нушић 1907: 323).

Дослован превод често делује неприродно и није у духу италијанског језика:

Бели, није повео кљасто и нејако, ни старо и онемоћало [...] (Нушић 1919: 27);
 Dice che non ha preso zoppi e infermi, né vecchi e invalidi [...] (Нушић 1907: 324).

Сиротиња смо и голоотиња, [...] (Нушић 1919: 24);
Siamo poveri e nudi, [...] (Нушић 1907: 325).

[...], друмом језди Кулин капетане, отуда се чује хука и алабука (Нушић 1919: 29);
 [...], per la via cavalca Kulin-Kapetan; ecco si sente il rumore e l'alabuk (Нушић 1907: 326).

[...], и у тврдом ораку има капља зејтина [...] (Нушић 1919: 35);
 [...], anche nella dura noce v'è una gocciola d'olio [...] (Нушић 1907: 328).

Примери показују да некада постоји готово идеално подударање, али у већини случајева ауторка је морала да потражи решење у италијанском фонду фразеологизама. Настојала је да прати оригинал, да га не изневери, али и да га прилагоди италијанском читаоцу како превод не би доживео као страни, отуђени текст. Резултат је према нашем суду оптималан захваљујући добром познавању оба језика као предуслову сваког превођења.

4. Закључак

Нушић је у Италији, и поред разноврсног жанровског опуса (романи, приповетке, путописи, фељтони, козерије и др.), препознат пре свега као комедиограф који је синтетизовао сериозност Стеријине друштвене критике са Трифковићевом виртуозношћу.

Судови се крећу у распону од похвала смешне стране реалног живота и аутентичних ликова (У. Урбани), преко неутралних опаски о доприносу овом жанру и важности политичке сатире (Б. Мериђи). А. Кронија се најпродубље није бавио нашом књижевношћу и позитивно је оценио Нушићеве комедије из 19. века, док је у савременим темама критиковао мањак инспирације, површну сатиру, празне, чак вулгарне ефекте. Насупрот томе, М. Митровић препознаје Нушићеву иновативну ноту и свежину ликова. Интересовање за Нушића било је током друге половине 20. века континуирано, мада не и интензивно, док је потпуно изостало интересовање србиста новијих генерација за српску комедију, па и за Нушића. И поред тога што су његове теме и данас актуелне, разлог ове мањкавости могао би се објаснити специфичним пољима истраживања италијанских слависта.

То важи и за преводе Нушићевих комедија: сем јединог интегралног, вредног, али данас већ застарелог превода фрагмента *Кнез Иво од Семберије* из 1907. године, заслугом У. Грифини, и неколико готово занемарљивих одломака у антологијама, овај комедиограф непознат је италијанским читаоцима. Један од могућих разлога је аутореференцијалност богате италијанске комедиографске продукције, али и недовољно промовисање превода српске комедије.

Извори

Нушић 1919: Б. Нушић, *Кнез Иво од Семберије*, Београд – Сарајево: Издање И. Ђ. Ђурђевића.

Нушић 1907: В. Нушић, *Un riscatto. Knez od Semberije. Scena storica serba di Branislav Nušić, Nuova Rassegna di Letterature Moderne*, V, 2–3, 321–331.

ЛИТЕРАТУРА

Бањанин 2011: Lj. Banjanin, “L’Italia di Ben Akiba”, in *Odeporica e dintorni*, 3, a cura di P. Menzio e Ch. Kanceff, Moncalieri, CIRVI, 1097–1103.

Бањанин 2018: Љ. Бањанин, „Умберта Грифини”. *Српска енциклопедија*, Н. Сад – Београд, МС – САНУ – Заод за уџбенике, 603–604.

Векијато 2021: D. Vecchiato, “Tradurre per le scene tra Sette e Ottocento. Note in margine a *L’autorità paterna* di Salvatore Fabbrichesi, “libera traduzione”

- del dramma *Die Advokaten di Ifflano*”, in *Tra Weltliteratur e parole bugiarde. Sulla traduzione della letteratura tedesca nell'Ottocento italiano*, a cura di D. Biagi, M. Rispoli, Padova, Padova University Press, 245–262.
- Дели Кастели 2006:** B. Delli Castelli, “Traduzione teatrale e codici espressivi”, *Traduttologia I* (n.s.), 2, 55–70.
- Екмечић 2018:** L. Ekmečić, “Intertextuality: Luigi Pirandello’s *Il fu Mattia Pascal* and Branislav Nušić’s *Pokojnik*”. *RiCOGNIZIONI.*, 5 (10), 139–147.
- Грачоти и др. 1970:** S. Graciotti et al., *Storia delle letterature del sud-est europeo*, Milano: Fabbri Editori.
- Грачоти, Бјелановић 1970:** S. Graciotti, Z. Bijelanovic, *Antologia delle letterature dei popoli della Jugoslavia*, in S. Graciotti, M. Popescu et al., *Antologia delle letterature del sud-est europeo*, Milano: Fabbri Editori.
- Ћинђић 2023:** М. Ћинђић, *Семантичко-деривациона анализа туризама у савременом српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јаус 1989:** Hans R. Jaus, “La teoria della ricezione. Identificazione retrospettiva dei suoi antecedenti storici”. *Teoria della ricezione*, a cura di R. C. Holub, Torino: Einaudi, 3–26.
- Кронија 1932:** A. Cronia, *Antologia serbo-croata. Testo per studenti e studiosi in correlazione alla Grammatica dello stesso autore*, Milano: Casa Editrice Luigi Trevisini.
- Кронија 1955:** A. Cronia (a cura di), *Teatro serbo-croato*, Milano: Nuova Accademia Editrice, 70–71.
- Кронија 1956:** A. Cronia, *Storia della letteratura serbo-croata*, Milano: Nuova Accademia Editrice, 381–385.
- Лешић 1989:** J. Lešić, *Branislav Nušić. Život i djelo*, Pozorišne monografije 3, Novi Sad: Sterijino pozorje – Matica srpska.
- Лето 2023:** Maria Rita Leto, “Il contributo di Bruno Meriggi alla serbo-croatistica”, *Europa Orientalis*, 42, 387–402.
- Мериђи 1970:** B. Meriggi, *Le letterature della Jugoslavia*, Firenze: Sansoni Accademia, 230–233.
- Милинчевић 1988:** В. Милинчевић, „Јединство хумора и сатире у Нушићевом комедиографском делу”, у: *Књижевност и језик*, XXXV, бр. 3–4 (1988), 243–256.
- Митровић, Митровић 2015:** B. Mitrović, M. Mitrović, *Storia della cultura e della letteratura serba*, Lecce: Argo Editrice, 96–98.
- Немет-Јајић 2013:** J. Nemeth-Jajić, „Prof. Dr. Živko Bjelanović – u povodu 80. godišnjice života”, *Školski vjesnik*, 62 (2013), 2–3, 349–354.
- Поповић 2007:** T. Popović, *Rečnik književnih termina*, Beograd: Logos Art.
- Ренко 1979:** S. Renko, “Il contributo dato da Umberto Urbani alla conoscenza del mondo slavo”, *Annali. Istituto Universitario Orientale. Sezione slava*, n. 1 (1979), 119–128.
- Савковић 2020:** N. N. Savković, “Con umore contro il destino: commedia scritta nel carcere”, *Publiforum*, 32, (<https://riviste.unige.it/index.php/publiforum/article/download>)

Симић 2002: Р. Симић, *Српска граматика, I, Увод, фонологија, морфологија*, Београд – Никшић, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика Јасен.

Урбани 1927: U. U. Urbani, *Scrittori Jugoslavi*. II. Prefazione di Pavle Popović, Trieste: Casa editrice “Parnaso”.

Ljiljana M. Banjanin

BRANISLAV NUŠIĆ IN ITALIAN: RECEPTION AND TRANSLATION
OF HIS PLAYS

Summary

This essay presents the image of B. Nušić in literary histories, anthologies and magazines. He has been perceived primarily as a playwright, with opinions ranging from praise for his portrayal of real life, political satire and innovative characters, to harsh criticism of his lack of inspiration and originality. Interest in Nušić in Italy is continuous but not intense, and this also applies to translations. Some aspects of the only complete translation of the play *Knez Ivo od Semberije*, dating back to 1907, are analysed. Although relevant today, Nušić has been neglected in the research of Italian scholars.

Keywords: Branislav Nušić, reception, Italian publications, translation, *Knez Ivo od Semberije*.